

MEIR (PÁL) WEISS

A DEBRECENI ZSIDÓ REÁLGIMNÁZIUM ÖREGDIÁKJAINAK TALÁLKOZÓJA

1991. X. 27.



Eljöttünk, találkoztunk, együtt voltunk – elváltunk, eltávoztunk. Igen, eljöttünk, együtt voltunk, mert a Debreceni Zsidó Reálgimnázium emléke idehívott. Eljöttünk, találkoztunk, együtt voltunk, és a Debreceni Zsidó Reálgimnáziummal kapcsolatos emlékeinket felelevenítettük.

Amikor Frischman dr. úr azzal a megtisztelő kéréssel fordult hozzám, hogy a találkozó záróestjén beszéljek, arra kértem őt, hogy ettől a tervétől tekintsen el, mert a kapcsolatom a gimnáziummal túl szoros volt ahhoz, hogy azután, ami az intézettel, tanárainak nagy részével, sok száz tanítványával történt, beszélni tudjak róla. Frischman dr. úr azt válaszolta, hogy kérésemet nem teljesítheti. Tehát beszélnem kell.

Megpróbálok szólni arról, amit megboldogult barátom, Kardos László az iskola megalapításának a 25-ik évfordulója alkalmából írt cikkében így foglalt össze: „Mennyi remek élet, mennyi borzalmas halál.”

Nem keveset gondolkodtam azon, hogyan fejezzem majd ki azt, amit érzek, amit gondolok, amikor beszélnem kell, miután találkoztunk, együtt voltunk, felelevenítettük a Debreceni Zsidó Reálgimnáziummal kapcsolatos emlékeinket – s elváltunk, eltávoztunk. Sokat töprengtem, amíg arra a gondolatra jutottam, hogy amit tudtunk, amit megtudtunk a Debreceni Zsidó Reálgimnáziumról, azt legérzékletesebben a modern héber költő szavaival foglalhatnám össze:

„Vannak emberek, akiknek testében kőszív dobog, és vannak kővek, amelyek mélyén érződik az igaz emberi szív minden dobbanása.”

Hogy vannak emberek, nem kevesek, akiknek testében kőszív dobog, azt tudjuk, tapasztalatból tudjuk, testileg-lelkileg érezzük, mi, idősek különösen éreztük. Hisz mi vagyunk az a nemzedék, amelynek életében megvalósultak Radnóti Miklós szavai:

*Oly korban éltem én e földön,
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nem csak parancsra....
az ország megvadult s egy rémes végzetten
vigyorgott vértől és mocsoktól részegen.*

A magyarországi zsidók történetének azon századában születünk, amelyben így hangzott a „három igazság”, a numerus clausus, a két zsidótörvény, a deportáció. E „három igazságnak” különös hatása volt a debreceni zsidóságra. Amíg az 1920. szeptember 2-án törvénybe iktatott numerus clausus csak a zsidók főiskolai tanulását korlátozta, addig az 1920–21-es tanév végén

Debrecen két középiskolájába „helyszűke miatt” nem vettek fel zsidó gyereket.

A debreceni magyarok, pontosabban a „szeretet valóságának”, a kereszténységnek, a Debrecenben lévő két egyház „kőszívének” volt a következménye, hogy az 1921–22-es tanév kezdetén megnyílt a Debreceni Zsidó Reálgimnázium, vagyis kinyitotta kapuját egy épület, egy intézet, amelynek mélyén az igaz emberi szív minden dobbanása érződött. Hogyan írta Kardos László az iskola 25-ik évfordulója alkalmából? „A gimnázium vörös téglafalain megtört a külső világ dühödt ostroma, ezeken a falakon belül az iskola apraja-nagyja rendületlen hittel készült egy emberségesebb, élni méltóbb életre.”

Ennek az igaz emberi szív minden dobbanását kifejező életmódnak a megvalósítására való nevelésnek két irányzata volt a gimnáziumban: 1. a magyar izraelita hitfelekezeti; 2. a magyarországi zsidó nemzeti, vallási irányzat. De ez a két irányzat békességben, megértésben, egymás iránti türelemben, különös megbecsülésben működött. Mindkét irányzatnak – a „zsidó nemzetinek” éppen úgy, mint a „magyar nemzetinek” – végcélja az volt, amit Vág Sándor mondott: az ifjúságot emberré nevelni. És mindkét irányzatnak az volt a programja: a zsidóság talajába visszaplántálni az ifjúságot, hogy mély gyökeret verjen, hogy semmiféle vihar ne téphesse ki. Mint jól tudjuk, a magyar nemzeti nevelésnek egyik irányítója Kardos Pál volt. Visszaemlékszem egy, a hitközség dísztermében tartott előadására, amelyben többek között egy barátja levelére válaszolt, aki kifogásolta vagy nem értette, hogy ő, Kardos Pál, miért fektet oly nagy súlyt fia zsidóságra való nevelésére. Kardos Pál válasza erre az volt, hogy az „én fiam éppen úgy fog szenvedni zsidó mivolta miatt, mint a tiéd, de az én fiam tudni fogja, hogy miért szenved, hogy amiért szenved, azért érdemes szenvednie.”

Eljöttünk, találkoztunk, együtt voltunk, a debreceni zsidó gimnáziummal kapcsolatos emlékeinket felelevenítettük, és azokban hallottuk az igazi zsidó emberi szív dobbanásait.

44 éve annak, hogy a Debreceni Zsidó Reálgimnázium meghalt. Vajon a benne, a mélyén érződött igaz emberi szív dobbanása is megszűnt? A Simonffy utcában álló épület falán elhelyezett emléktáblában magában nem hiszem, hogy valami lüktet a zsidó gimnáziumban érződött igaz emberi szív dobbanásából. Ez alkalommal a volt növendékek egy része meghallotta az intézet hi-

vását Izraelben, a zsidó államban, abban az országban, amelyben egyedül lehet, hogy megvalósuljon olyan társadalom, amelyre a Debreceni Zsidó Reálgimnázium nevelte növendékeit.

Eljöttünk, nemcsak az ország különböző, hanem a világ távoli részeiből is, hogy találkozzunk a még életben levő tanárainkkal, barátainkkal, volt osztálytársainkkal, tanítványainkkal, és idézzünk emlékeket, élményeket. Ez kétségtelenül olyan esemény, amelynek mélyén visszacseng valami a debreceni zsidó gimnáziumban érződött igaz emberi szív dobbanásából.

Szerintem az a kívánatos, hogy ne csak alkalmilag halljuk a Debreceni Zsidó Reálgimnázium hívását, hanem mindegyikünk külön-külön tegye meg, hogy a ma-

ga életében, gyermekei, unokái életében megnyilvánuljon az igaz emberi szív minden dobbanása. Akik a zsidó államban, Izraelben élünk, kövessünk el mindent, ki-ki ami tőle telik, s amire lehetősége van, hogy a zsidó állam olyan legyen, amilyen a zsidó álom volt. S akik idegenben élnek, teljesítsék ott, hűségesen kötelességüket, de nem kevésbé azt, amivel otthonuknak, hazájuknak tartoznak, amelyet Izraelben kell hogy lássanak, érezzenek.

Miután eljöttünk, találkoztunk, együtt voltunk, elváltunk, eltávoztunk ugyan, de ne váljunk, ne távozzunk el attól, ami a 70 évvel ezelőtt megalakult Debreceni Zsidó Reálgimnáziumnak emléke. Hisz amit az igaz emberi szív minden dobbanásából tőle kaptunk, kötelez bennünket.

Térey János

AZ ÜNNEP KIMENETELE

A drága holmik. Elkerültek ünnepi helyükről
Új birtokosuk hordozta és mutogatta őket.
Volt oka rejtegetni büszkeségeit előled.
Örököse leszel, azért vacogva gyűlöl.
Egyelőre szunyókál kipárnázott otthonában,

vagy csak pusztá szeszélyből dolgozik a Gáncsvető.
Cáfolat létezése ellen a fullatag csönd és a hús levegő;
érv létezése mellett az utcai csönd, a bent keringő kóboráram.
Nézd, pártos angyalom egy másik méltóhoz szegődik!
Meglásd, holnap bezörget, azzal, hogy tévedett.

Szüzen kallódtam, távol innen. Vele ébredek
gyakorta mostanában. Vihogása megerősít. –
Hahó, toronyiránt megyek! A mellvéden megállok.
Idén is lesznek ócska, szürke esték,
lesz néhány fölösleges tűzkeresztség.

Egy fedél alatt hűtlen, néma nők és haragvó barátok.
A Vasgárda szilaj legényeiben nem lesz alázat.
A reggeli város: rengeteg napsütötte, tiszta sor.
Ismerem, aki értem este szavatol,
aki folyton mozgásban tartja éjszalámat.